

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Գ Ի Ր

ԲԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍԻՆ ԵՒ ԱՌԽԱՆՈՒԹՅԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Գր. 100:

Այս Լրագիրը տպւն էրկուշաբթի օրերը կը հրատարակուի և Պոլսէն դուրս գալով Լրագիրներու և Փոստային ծախքը տրուցին չքալ է:

Իր շաբթի հարկը չուր մը հրատարակել ու շաբթի դիտի ծախքը տրուցին 40 փարայ:

Հարստիկ գրող ծանուցուց մը Ե:

Պաշտօնէն եկած նամակներու և փոստային ծախքը իրիցը դիտի ծախքը:

ԲԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՆԵՐՔԵՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 27 ԳԵՏՐՎԱՐ

Բարձրագոյն դրան թարգմանութեան դիւանին գործադիրներէն՝ արժանապարզ Վեճիկ Ե. Ֆէնտին, մեծ սպարապետի սերտեղէն դրանք թարգմանութեան դիւանին հոգաբարձու ընտրուեցաւ արժանապարզ Սամի Էֆէնտին տեղը, որ իր յօժար կամաւ այս գործէն ետ քաշուած էր:

— Սեփապետ տէրութեան կողմէն Սուսսաման դեպարտման գործով գնացող մեծապարզ Ֆուսսու Էֆէնտին փետրվար 27 ին (15 ին) Պետրբուրգէն դէպ ի կոստանդնուպոլիս ծամբայ ելած պիտի ըլլայ: Այս մեծապարզ պաշտօնակալին՝ ուսուց վեհափառ կայսրը մեծապիս անդամանդներով զարդարուած իրեն կենդանադիրը շնորհեց:

Սաճառի կուսէն փախստականները փետրվար 13 ին Պրուսսիայ տեղերէն և անկէջ Քիւլմարի և ուրիշ տեղեր պիտի երթան:

— Իտալիայի կուսէն ետքը փախստական մեծապետ տէրութեան երկիրները եկող իտալացիները Սառաճիսի կողմէն պիտի երթան և սառաճիսի կառավարութիւնը անոնց երկիրներ պիտի տայ որ մշակութիւն ընեն և իրենց արդուած ծախեն:

— Սառաճիսի Բալթիկ մարզային մէկը՝ Վարդա արձանացի Խաչէն մը դուրս ելած ատենը՝ չարագործ մը որ ատոր կ'ըստատե եղեր դուրսը երեւոյն շատ մը արջասպի թիւումուտ (գաճ ետքի) կը նետէ. որով մարդուն երեսը կ'ալորի. աչքերը կը կուրանան. և կ'եանքնայ ծանր վտանգի մէջ կ'ընայ: Սինեւ քառասուն և ութ ժամու չափ մարդը փրկագի մէջ մնաց: Կոստանդնուպոլիսը այս չա-

րութիւնս ընողը փնտռուելու վրայ է:

— Սառաճիսի տէրութեան օրերս շատ մը գողեր ձեռք ձգեց. որ մօտերս խուրու չեղմէ պատահած հրդեհին տանը հայագի երեւելի մէկու մը տը նէ շատ բան գողցեր էին: Գողցուած բաներէն ալ էփ աղէկ բան ձեռք ձգեց, և յոյս կայ ուրիշ բաներ ալ ձեռք ձգելու:

— Մեծապարզ օրը փետրվար 18, յոյն վաճառական մը շատիկէ ատակ քովը ունենալով՝ Վալթայէն կոստանդնուպոլիս անցնելու կամուրջին մօտերը երբոր մէկ նեղ փողոցէ մը կ'անցնէր, յանկարծ մէկը դէմը կ'ըլլէ. և ձեռքի դաւաղանով պարծնող մաճառականին ուժով մը դարնելը, ձեռքի ստակը առնելը և փախչելը մէկ կ'ընէ: Սարդը կը պօռայ. օգնութեան կը կանչէ. բայց մինչեւ մարդ կուգայ նէ գողը հեռացած կ'ըլլայ և չի գրուում իր:

Այս օրերս առաւելապէս Վալթայ և Պէյօղլու ատանի յանդուգն գողութիւններ շատիկ կը լսուին. վրան ստակ ունեցողը բաղմամարդ փողոցներէն անցնի նէ՝ քսակահատներէն Խաչէնտէրէն երկիրը կը կրէ. նեղ և սահաւամարդ փողոցներէն անցնելով՝ ատանի յանդուգն և բռնութիւն բառնցողներէն կը վախնայ: Վրան ստակ ունենալը չիմացնէ՝ բո՛ւ ալ նէ՝ գողը ծամբան կը գտնէ իւմանալու. ուստի Վալթայ և Պէյօղլու և ուրիշ տեղեր ստակով պարտադեբներուն մեծ զգուշութիւն բանեցնել պէտք է:

— Սեփապետի դրանը հիւանդանոցին բըժշկագետը Սեփապետ Էֆէնտին իւր կողմը փառք դանակով ձեղքելով ապանեց իր փետրվար 8 օրը: Բռնութեամբ և եղած հարցմաններուն և պատասխաններուն կերպին նայելով կ'երեւի որ յիշեալ ապանողը բանտարկութեան պատիժէն աւելի մէկ ծանր պատիժ մը պիտի չկրէ. որովհետեւ խելքը թուեցած և ցնորած ըլլալու նշաններ տեսն-

են վրան բժիշկները: Այս բարբարոսական գործոյս և սպանողին ալ խելքը թուեցածն արտաճառ կնորը դէշ վարք ունենալը, և յիշեալ չարագործին ալ սասանի բարկացող և իր պատիւը պահելու նախանձանդիւր ըլլալը միայն հասկըցուած է եղած հարցմաններէն:

— Սարգսապարիս արուարձաններէն խաս գիւղէն մէկ հրեայ կին մը հրէշ մը ծնաւ. երկու տը կայ ամենայն մասամբ և գործարանով փառաբեալ բայց երկուքը իրար փակած: Ըստը շատ չապրեցան: Այս հրէշն մանրամասն սարսաղութիւնը չկրցանք առնել:

— Իտալիայի կուսակալ բարձրադաստի Խոյրէստին փաշային դրան գործադիրութիւնը արժանապարզ Նալէթ Էֆէնտին տրուեցաւ:

ՊՐՈԽՍԱ: Այս բաղադրիս և նահանգին կուսակալ բարձրադաստի Սարիմ փաշային փետրվար 6, երկուշաբթի օրը ուղի ըսուած միլիթը դընաց, բաղադրին տմէն ատիժանի երեւելիներն ալ հոն հրաւիրեց. և այն տեղը կէս օրուան ազօթքէն ետքը մեծապետ տէրութեան կողմէն հրատարակուած երդման հրովարակը կարգալէն ետքը հոն գտնուող պաշտօնատեբերուն ամենաւնի ալ, մեծին ու պզտիկին երդում ընել տուաւ. և ետքը ատեն յախստութեամբ մը հասկըցուց թէ բարեգութ լինեալը որքան խնամք և գութ ունի իրեն պաշտպանութեանը և հովանաւորութեանը տակն եղած ամեն ազգաց առանց խարուութեան:

ԶՄԻՒՆԻՒԹՅԱՆ: Այսին նահանգին կուսակալ բարձրադաստի Խոյրէս փաշային փետրվար 15 ին հաւաք Օմիւսնիս. ուր որ պիտի ընակի: Բաղադր մտնելու օրը բաղադրին մեծամեծները, թէ կառավարութեան մարդիկ և թէ ուրիշ զինուորներ, հայոց արքեպիսկոպոսը, յունաց մարապոլիտը, և հրէից խաթա պաշին հանգիստաւոր կերպով մը գիմարեցու գացին, և խաթից օղլու թուեց ըսուած

ԲԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅԱՆ

Ի ՎԵՐՔԵՆ ԼՈՒՐԵՐ

(Հարստիկ-Իրիս և Վերջ): Կովկաս՝ որ Հնդկի գերմանական լեզուացի տիրած գաւառներուն կեդրոնը կը գտնուի. այս լեզուներուն մէկ ընդ հանուր արմատը ցրցնելուն տեղը, չղթային կ'ընդհատէ, և մեզի գերդեան, սիրքասան, և հայերէնին և ուրիշ դժուարին և պարզ քանի մը լեզուացի մէջ մէկ ցեղ մը կամ տարբեր լեզուացի բազմութիւն մը կը ցրցնէ, անանի լեզուներ որ քիչ կը գիտցուին, և անշուշտ շատ հին ըլլալու են: Բայց թէ որ մէջ մը աշուրնիս Վարեստանու, Սիւրազէտ քի, Բարբիայի և Հապէշտանու վրայ դարձը նենք Վրաստան լեզուացի գեղեցիկ և շահաւետ ցեղը մեզի կը զարմացնէ իրեն հին լուսաւորութիւնը, կիթառական ձայներու անթիւ բառերու բազմութիւն, բայց ըրով շատցած ձայնի բեկեղեկումը, պարզութիւն և աղքատութիւն մէկէն կը գտնուին քերականական ուրիշ կապակցութիւններով. այս լեզուացի ընդհանուր վեճակը ատանի կ'երեւի:

որոնց մէջէն պիտի գտնուէ հին և նոր արաբերէնը իր գաղթականներով, Սորեպրեանը որ հիւսիսային Լիւիւիէի մէջ տարածուած է, Կէէգն ու Լիւհարբը որ Հապէշտանու մէջ կը խօսուին, և ուրիշ արաբերէն լեզուներ որ Լիւիւիէի արեւելեան կողմը կը տարածին, երբայեք իր զանազան խոնարհմաններուն մէջ, Սիւրազէի հին լեզուէն մինչեւ քաղեկացւոյ տանաւոցւոյ և ուրիշ լեզուները, որ հիմակ չի կան, բարեւանական և նոր երապեղենէն զատ փրեկիկները որուն մէկ մեծ ծիւղն է պուրիկները կամ կարբեդանացւոյ լեզուն, և որուն քանի մը կտորները արտաւ՝ մայթէս ուամ կական լեզուն կը պահէ. սիրաբը կամ արամեանը վերջապէս քաղեկացւոյ լեզուն քաղեկական երապեղենէն կը տարբերին, և որովհետեւ այս լեզուներս խոսող ազգաց շատը, Սիւրազէի ըսածին նայելով Սիւրազէի սնունդն են, ուղեցին այս ցեղը պեմական անունով կոչել, նմանապէս ուղեցին հին գիլ-գերմանական լեզուացի Բաբելթեան անունը, բայց այս երկու անուանակցութիւններս ընդունելով գծաւորութեան մէջ կ'ընենք միւս մնացած լեզուները Բամին թոռներուն տարւո, կեդրեանէն մինչեւ մէքսիկները. և իւրիշիկերէն նէն մինչեւ չինեքները այս լեզուաց յայտնի տարբերութեանը հակառակ, արեւմտեան Եւրոպի կամ միալանի լեզուաց ցեղը բոլորովին հնդկի-գերմանական լեզուաց ցեղէն կը տարբերի: Ենկա Բեկ-

ուի, Վլայի և ուրիշ տեղերուն լեզուաց մէջ եղած թիւղթեանը, չինեքներ և պիրմանը կը պարտնակէ, սիւրաբներ և աննաններ, քալթօքի, թիւքիսի, և քոքիսիսի լեզուաց մէջ, այս ամեն լեզուները շատ կամ քիչ միջոցներով չեն կրնար հորովմանքները, սեռերը, թիւերը, եղանակները և ժամանակները ուղղակի հասկըցնել: Այս լեզուները խոսողները քերականական ձեւերը և զուգարութեան կանոններ չեղած տեղերը կը պարտաւորին նախեղութիւններով, շարժմաններով և նշանակներով անանց տեղը լեզուները:

Եւրոպի հիւսիսային կողմը երբեք կամ չորս տեսակ լեզու կը գտնուի միալանի լեզուներէն գերաւորուն ու թիւքերուն, պուրաբներ, և թիւքերուն ու թիւքարներուն զանազան լեզուները, որ յատկապէս բնական թիւքները կը խօսին Սիւրազէի ու Բաղաէն մինչեւ թուրք, և Բիւիսի մէջ տաճկները, միւս ցեղերը իրարմէ կը տարբերին կառարեալ քերականական գրութեամբ, առաւելապէս խոնարհմաններով, և յոնարներէն, սրաւ կերէնէն, և գերմանականներէն աւելի բառ շինելու կողմանէ ունեցած ազատութեամբ. ասոնց մէջ շատ գերմանական արմատներ կը գտնուին, մանկը լեզուն թեպէտ քերականական զուգարութեան կողմանէ ազգաս է, բայց կառարեալ խոնարհմաններուն, շատ ձայնաւորներ և ներդաշնակա կան բառեր ունի: Սանթըր լեզուն թեպէտ մի-

տեղը վրան, պատրաստելով փաշային գալստեան ըս. պահանջներն. որ շատ չանցած եկաւ, և քիչ մը ատեն նոյն վրանին տակը հանգչելէն ետքը իրեն սովորա. կան եղած մարդասէր քաղաքավարութեամբը ե. կողմերը ընդունեց և յարգանք և պատիւ ըրաւ. Այն տեղաց ճամբայ ելան. և իզմիր մտած ատենը թնդանողներուն ձայնը հասարակութեան կ'աւե. տէր բարձրապատիւ կուսակալին բարենշան գա. լուստը, Օլնուորներն ալ գեղեցիկ զինուորական երաժշտութեամբ հանդէս ըրին. իզմիրցիք այս տնօրէնութեամբս որով իւրեանց քաղաքը Այսու. նու կուսակալութեան մայրաքաղաքը եղաւ, մե. ծամեծ բարեբներ իրենց համար յուսալով շատ ու. լախ են:

— Սիվասու կուսակալ բարձրապատիւ Սիւնիպ փաշայն երբ իր կառավարութեան մայրաքաղաքը կ'երթար քաղաքացիք և գեղացիք մինչեւ բաւա. կան հեռաւորութեամբ տեղ գիմաւորելէն ետքը քաղաքին եղբքը հասած ատենը այլ և այլ գիւղե. րու մարդիկ զատ զատ աղերսագիրներով իրենց մասնաւոր կառավարիչներուն վրայօք ամբողջա. նու թիւններ ըրին. որովհետեւ կաշառք առնելու ստիպած էին. և ուրիշ երեսէն ալ զոկանք և անի. րաւութիւններ կ'ընէին. Բարձրապատիւ փաշայն իրեն արդարաւոր հաւաքութեան առաջին ա. պացոյցը հոս երեւցուց իրեն խնամոցը յանձնուած հասարակութեանը. իրեն տրուած աղերսագիրնե. րուն մէկն ալ անտու չընելով աղէկ քննութիւն ը. րաւ մէկն ալ ուր տեղաց ինչ որ առեւր եր նէ՝ աղէկ մը ստուգելէն ետքը բռնադատեց առանձինն ետ տալու:

Իրեն կառավարութիւնը սկսանելու համար ը. րած ատենին օրը աղէկ ատենախօսութիւն մը ալ ընելով ըսած էր թէ՝ ով որ մէկէն գանգատ մը կամ իրմէն ինչ և ինչ խնդիրք մը և աղերս մը ունի նէ՝ կրնայ թէ որ ուզէ՝ անմիջապէս իրեն ներկա. յանալ և խնդրքը ինչ է նէ իւր բերնովը բացատ. րել. և խօսք տուաւ որ թէ որ արդարեւ օրինա. ւոր և հնարաւոր բան է նէ՝ անշուշտ կը կատարէ: Այսոր լայ մինչեւ այս օրս բարձրապատիւ փաշայն գիւղե. բնաւ պարապ ժամանակ չունի, և քաղա. քակալ կառավարութեան մասնաւոր ժողովք մըն ալ հաստատեց: որուն արդարութեամբ առանց եր. թախան համար մէկ դատաւորական տեղակալ (նայիպ) մըն ալ դրաւ. և առանց այն ժողովքին հարցնելու ինքնին բան չընէր: Աւելի աշխարհու. թիւն կը բանեցնէ այն մարդոց որոց համար կը լըսէ թէ՝ կաշառք առած են. առաջին գործը ա. նոնց ձեռքէն առած կաշառքինն ետ առնել և տը. ւողին տալն է. անկէջ ետքը պէտք եղած պատիւ. ները կուտայ: Բայ նորոգմանց այն ճամբովն նոյն գաւառին բոլոր բնակիչներուն իբրեւ բարեխնամ հայր սիրելի եղաւ:

Առաջները զոկանքի և հարստահարութեան ե. րեսէ հանդիստ չունենալով բնակիչները, ձեռքեր. նին ոտքերնին պարած էր. արուեստաւոր վարպետ. ները միայն իրենց ապրուստին որքան բաւական էր նէ՝ այնքան բան կը բռնէին և կը բանեցնէին:

որով շատ բանուորի կարօտ չըլլալով՝ աղքատ բան. ւորներն ալ իրենց բանելու բան չէին գտնէր: Այս կուսակալն օրը ամէն մարդու խելք կըտրե. լով և փորձով ալ հասկնալով որ իրենց վաստակա. ծին բացարձակ տէրն են, ժուրիչ մարդ չի կայ ի. րենց ստակին մէջ ձեռք խօթող, սկսան վաճառա. կանութեան ալ ձեռք զարնել. որով բանուորներն ալ բանելու բան գտնելով հանգիստ ապրելու ճամ. բայ մտան:

Խօշկէր բուռած միջակին քիւրտերը, որոնց գը. րեթէ ամէն տեղ գլխաւոր գործերին աւազակու. թիւն է, Սիվասու գիւղերուն շատ նեղութիւն կուտային. ասոնք իրենց միջակը բարձրապատիւ կուսակալին իմացուցին, որ քիւրտերուն երեւելի. ները բերել տալով ստուգելէն ետքը ամէն մէկուն առանձը ետ առաւ իրենց տներուն տուաւ: Տիւ. րիկու երեւելի բնակիչներն ալ տուքին մէջ ան. հաւատարմութիւն կ'ընէն եղեր. այն տեղի հա. սարակապետութեան արեւսագրովը փաշայն ասի. կայ ալ իմանալով յատուկ մարդ խրկեց հոն. հը. րսման ըրաւ որ գիւղին հաշիւները նայուին. և թէ որ երեւելիները խարդախութիւն բանեցնե. լով աւելի ստակ առեւր են նէ՝ ետ առնուի: Ա. րիւղին հասարակութեան տրոց սնտուկին յանձ. նուի. որ անկէջ ետքը առնուելու տուքին հաշ. ուին սեպուի: Այս կերպով շատ սիրելի եղած է ժողովրդեան յիշեալ բարձրապատիւ կուսակալը:

ՊԱՆԱՏԱՏ: Բաղաբիս մօտերը մէկ հին քաղա. քի մը աւերակներ գտնուեցան. որուն պարիսպը տակաւին գրեթէ ամբողջ կը կենայ. և հին աշխար. հագիրներուն Տիգրոն քաղաքին համար յըցուցած դիրքէն քանի մը ժամու ճանապարհ հեռու է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԻԱ: Կառավարութիւնը Բրուսիայի Պէռլին մայրաքաղաքը դեսպանութեան պաշտօնիւ խրկել արդէջ Պ. Բրուսիսի անուն երեւելի մար. դը: Այս հոն երթալը ինկիլիզի ծառիկ քաղաքի պատմելէն ետքը իրեն մէկ մասնաւոր կար. ծիքը մէջ կը բերէ. որպէս թէ ֆուստըլի կառա. վարութիւնը Սիւնի գետին քով երկիրներն տրէն ձեռք ձգելու խորհուրդ մը ունեցած ըլլայ գաղտ. նի. ինչպէս որ Նաբոլէոն Պոնապարտէին օրը ձեռք առած էր. և ետքը ձգեց: Դաւանքի քաղա. քի մը ասոր վրայ խօսելով կ'ըսէ. չեմք գիտեր թէ Պ. Բրուսիսիին Պէռլին խրկուելուն գաղտնի խոր. հրդարանը հիմը ինչ է, լայն ալ թէ որ յիշաւի բանին մէջ գաղտնի խորհուրդ մը կայ նէ. և չեմք ալ կարծեր որ երեւելի մէկ քաղաքական նպատակ մը ունեցած ըլլայ այս դեսպանութիւնը: Աղէկ գիտցածնիս միայն այս է որ, գոհութիւն լստու. ծոյ. մեր ատենը երկիրներ վատարկելու և տէրու. թեան գաւառները ընդարձակելու խնդիրութիւ. նը անցած է. և էփ աղէկ շտակէլ ժամանակ է որ ասոր այսպէս ըլլալը փորձով կը տեսնուի: Ա. րիւղին կառավարութիւնը որ զինքը այն ճամբուն մէջ ձգե.

լու կը միտէ՝ ինքը բացէ՛ր բաց կը հերքէ. որով հետեւ ասոր վտանգը շատ է. և զինուորական քա. ջութեան կողմանէ որքան փառք ստացուի այս ճամ. բովը նէ՝ ճշմարիտ պատուոյ կողմանէ ալ այնքան կու. րուստ կ'ըլլայ: Առժամանակեայ կառավարութեան խիստ վտանգաւոր օրերը անգամ, երբ որ Դաւան. սայի քաղաքականութիւնը անանկ մարդոց ձեռք անցած էր որ վտանգի մէջ կրնային ձգել մեր աշ. խարհը, և հասարակութեան կալքը մերժելու չափ ալ ազատութիւն չունէին, մարդ չեղաւ որ նոր երկիրներ առնելու և օտար տէրութեանց հետ ծեծ բանալու վրայ խօսք ընէր: Այնկայ պատմութեան մէջ հիմակուց արձանագրուած բան մըն է. թէ որ Դաւանա գոթաղաքար իրեն մէջ եղած յեղափո. խութիւնները շարունակելու իրաւունքը գործ. կ'ածէ, գոնէ սա ճանչնալ պէտք է որ ուրիշներուն իրաւունքը ճանչնալ ստիպած է. և ասիկայ անհա. կառակելի կերպով կ'երեւի, երբ որ երկու օտար տէրութիւն իրարու հետ գոթութիւն ունենան, և գաղտնի կորելը ֆուստըլներուն կառավարութե. րը լինայ:

ԱՆԳԱԻԱ: Ի օրերուն սենեակը փետրվար 11 օրը եղած գուժարման մէջ Զուլմատանի գործոց վրայ խօսք բացուեցաւ: Դաւանայի կառավարու. թեան միջնորդ մտնելուն պատճառաւ: Ի օր. րը Սիւնի խնդիր առաջարկեց թէ յիշաւի այս միջ. նորութիւնն ընդունուեցաւ. և ինկիլիզի տէրու. թեան խնդիրներուն ամենուն վրայ ալ կը տարած. ուի մի այս միջնորդութիւնն. և Սիւնի ծովուն երկու մասը կը զինեցուն (Սիւնիցայի և Վ. րաֆ. օ. նիսի) բանն ալ այս միջնորդութեան առաջարկ. րած խնդիրներուն մէջ կը պարունակի մի: Խորհրդ. դարանին նախագահը ըսաւ որ Դաւանքի մէջ մըտ. նելը ընդունուած է. բայց չէ թէ իբրեւ միջնորդ, այլ իբրեւ բարեկամ: Առաջի թէ որ ֆուստըլի ը. րած առաջարկութիւնը ինկիլիզին աղէկ չերեւի նէ՝ կրնայ ինկիլիզը այն առաջարկութիւնը մերժել առանց: Դաւանքի միջնորդութեան պատուոյն գիւղելու: Ա. րիւղին մանր կը զինեցուն ինկիլիզի ալ Դաւանքի միջնորդած նիւթոյ կարգէն գուր է. որովհետեւ Պ. Ա. րայլին և Պ. Բ. րաքէրին յաւնայ կառավարութեանը տուած վերջնական յայտարա. րութեւ մէջ այս խնդրոյ խօսքն եղած չէր, Ի օր. րը Սիւնի լըսաւ որ մինչեւ որ ինկիլիզը լըսուի նէ՝ յիշեալ երկու կը զինեցուն մէջ ինկիլիզի զինուոր. ներ դնել պէտք կ'ըլլայ: Ի օր. րը Էնստաուս ասի. կայ չընդունեց: Բանը հիմայ անոր կը մնայ թէ ար. դեք ինկիլիզը Ռուսին միջնորդութիւնը պիտի ըն. գունի մի այս վէճիս մէջ. որովհետեւ յաւնայ կա. րավարութիւնը ուստայ միջնորդութիւնն ալ ու. ղեց: Ի օր. րը Պրուկէմ այս բանիս վրայ ինկիլիզը առա. ջարկեց. բայց Ի օր. րը Էնստաուս պատասխան տալ չուզեց ուղղակի:

Բանի մը օր յառաջ, փետրվար 7 ին. նոյն սեն. եակին մէջ Ի օր. րը Տրուլէ Սիւնի արտաքին գոր. ծոց տեսուչ նախարարէն տեղեկութիւն ուղեց

ալանի բաւերով լեցուած է, շատ կատարեալ և փոփոխելի քերականական ձեւեր ունի, բայց դար. մանալին սա է որ քանի մը գերմանական և յունա. կան արմատներ կը յըցընէ. քօրեանը և ճարտարները մոնկոլէն և չինեթէնէն եղած կ'երեւին, թուական. ւ լեզուն մանթրուի լեզուներէն մէկն է, ասո՞ծեթ ա. րակից իր տարբերի, բայց և այնպէս անանկ կը կար. ծուի որ կեդրոնական և հարաւային Ասիայի բոլոր ճանցուած լեզուները մէկ ցեղէ եղած ըլլան:

Սիվանեան երկիրներուն մէջ, Սիւնի լեզուն բռնելով մինչեւ Օթթոման անգլի կողմը լեզուաց յաջորդութիւն մը կը տեսնուի. որ ամէնքն ալ Հնդկաստանի արեւմտեան թեւոս կողմից մէջ ե. ղած մալէս լեզուին հետ կապակցութիւններ ու. նին, մի և նոյն տեսակը Վատակաքար ալ կը գըտ. նուի. բայց աւելի կատարելագործեալ, և մէկ կա. նոնաւորեալ քերականութեամբ մը. անշուշտ շատ գլխաւոր լեզուներ տարածուած կան այս անհուն արշիպոպաքսին մէջ. Սիվանի կողմերուն թա. կալք և Պիւքօ լեզուները Սիւնի և Վարիան կողմերուն մէջ կը գտնուին, ասոնց հետքերը նա. եւս նոր Օթթոմանի մէջ ալ կան, այն երկու լե. ղուներս նաեւս Վանթրուի և Սիւնի լեզուին հետ կա. պակցութիւններ ունին, թայթան լեզուն մեծ Սի. վիանոսի բոլոր պղտի կողմերուն մէջ տարածուած է, նա եւս արեւմտեան կողմը, նոր Վալիէդանի, նոր Կուլինայի, Վանտէման և նոր Հոլանտա կըլ.

ւոյն խափշիկ ժողովուրդները անանկ լեզուներ կը խօսին, որ ճշմարտապէս առանձին մէկ կամ շատ մը ցեղեր կը կազմեն: Սիվանոսի մէջ մէկ զարմա. նալի սովորութիւն մը կը տեսնուի. թագաւորնե. րը երբոր գահ կը նստին, ազգային լեզուն շատ մը բառեր կը փոխեն. այս օրէիքը Վիլիկէի մէջ ալ կը գտնուի: Վարիանեաց քաղաքի լեզուները գրեթէ Վիլիկէ լեզուաց տեսակներէն ըլլալու են, և ասոնք ստեղծուած և ընդունուած պիտի ըլլան. այս զատուած և ինքզինքնին իրարմէ պահելու նպատաւորած ժողովուրդներէն կամ ցեղերէն: Այս երթագրութիւնը շատ հաւանական է. Վի. րիկէի քիչ ճանցուած լեզուները քանի մը ճա. նապարհորդ անթիւ երեւեցան, ոմանք ալ կ'ը. սեն թէ այս ճշմարիտ չէ, այլ մասնաւորապէս ը. սելով խափշիկներուն լեզուները, արդարեւ սենե. կալին մինչեւ Վիկիո հրուանդանը խօսուած լե. ղուն շատ անգամ գէղէ գեղ անցնելով կը փոխուի, ետքներուն, ֆուլահներուն, Տահուլի գաւա. րին, Պէնին և Բոնի թագաւորութեան լեզու. ները, ասանկ ալ ներքին Վիլիկէի լեզուն, բա. ղաձայններու և քանի մը սովորական բառերու զու. գագրութիւնը կը յըցընեն: Վիլիկէի հիւսիսային կողմը եղած արեւելեաներուն կամ քաղիկներուն լե. ղուն Վիլիկէ կամ միջերկրական լեռան գէղ ի եր. կայնութիւնը խօսուած լեզուաց վերջին մնացորդը կ'երեւայ, բայց ասոր վրայ ալ մէկ աղէկ տեղեկու.

թիւն մը չունին: Բօթթ, հին եգիպտական մնա. ցորդը աղէկ ճանցուած է: Բարձրահմուտ Բաթթ. րամեր անձին ըրած քննութիւնները մեղի կը տը. վեցընեն, թէ այս լեզուն Վաթթիայի և Հաթթիւ. տանու բնակչաց լեզուացը հետ ազգականութիւն չունի, արեւելեան կողմը Վատակաքսէն բռնե. րով մինչեւ Հօթանթներուն երկիրը աշխարհադ. րական անունները Բաթթ լեզուին ընդհանրու. թիւնը կը յըցընեն. որն որ մինչեւ պէթձուաննե. րուն մէջ արաբներին հետ խառնուրդի մը յայտնի նշանները կը տեսնուին. այս երկրիս հարաւային ծայրը, հօթանթները մէկ մասնաւոր լեզու մը կը խօսին. որ գրգալներով և լեզուի բաղաձայննե. րով լեզուն ըլլալով թուշոյ ձայներուն կը նմանի. այս մարդիկներուն լեզուն մեր լեզուներէն աւելի կարճ և խորթ է. կարելի է արդեօք թէ մարդ. կային լեզուաց տարբեր վիճակ և ոգին թառան. գալիսն արարեթութեան մը ծնունդները ըլլան խօ. սելու գործարարներուն մէջ. թէ որ այս սկզբուն. քըս ընդունինք, սակից խնդրոյն կարելի էր վախ. ճան մը կուտանք, օրինակի համար, չինեղը, էս. քիմօները և մէքսիկոյիները ու, գիրը չէն կրնար արտասանել. ասոր տեղը Լ, գիրը կը բանեցընեն: Ուրեմն մէկ հասարակ ծնունդէ մը կրնան մի ըլ. րալ. բայց զըռչանալով վտաճառութեամբ այս տե. սակ համեմատութիւններ ընելէն. ստով խորին սխալանայ մէջ կ'ընանք. օրինակի համար, մարդիկ

և լ'օմնիպոտիստի փախուցող ապստամբներէն երեք հոգի այն ժողովոյն գլխաւոր գործակալներն են : Դաշնակցաց ժողովը այս ալ մերժեց . բայց այս րառաձններէն յայտնի կ'երեւի որ՝ աւտորիտացող լ'օմնիպոտիստի կառավարութիւնն ու Օլուիցցերի կառավարութիւնը իրարու հետ շատ ազդէ չեն . և ասանկ բռնէնէ՝ շատ ատեն չանցնիր կ'աւրուին :

— Օլուիցցերի տահմանակից տերութիւնները . որ են Գրանտա , Պրուշ , Լադրիա և գերմանական գաղափարութեան ընդհանուր ժողովը իրարու հետ խօսակցութիւն մը ունին թէ ինչ ճամբայ բռնեն Օլուիցցերի ցրցուցած ապաւինի իրաւանցը դէմ : Ստուգուած և ամէն կերպով յայտնի եղած է որ՝ կառավարութեան ամէն տեսակին մէկէն թշնամութիւն ցրցուցնելով ապստամբութիւն հանող ընկերակալները «օթալիստներ» իրենց երկրէն դուրս ելնելու ստիպուածնուն պէս կ'երեն Օլուիցցերի կազմէն . հոն իրենց ժողովը կ'ընեն և անկէց հանած գրքերովն և տեսարկներով ամէն տեղ կուսակիցին կը շատցնեն . և վերայիցեալ կառավարութիւնները անանկ կը կարծեն որ Օլուիցցերի գաւառական կառավարութիւնները այս բաներս գիտեն . բայց չգիտնալու գալով աչք կը գոցեն : Օլուիցցերի բռնած ճամբուն դէմ խորհրդակցող տերութիւնները կը յուսան որ՝ Ռուսաստանի կառավարութիւնը իրենց օգնութիւն կուտայ . և ինկիլիզն ու Սառաիսիան ալ իրենց հետ կը միաբանին : Իսկ թէ որ ինկիլիզն ու Սառաիսիայի տերութիւնները չհաճին նէ՝ յիշեալ դաշնակց տերութիւնները ասոնց հաճութեանը պիտի չնային : Եւս լուրս Լադրուսի օրագրէն առնուած է :

— Ղինէվալայի քաղաքական կառավարութիւնը որուց որ քաղաքին պարիսպները փրցունեն : Եւս քաղաքին «ընդ» ըսուած լրագիրը ասիկայ պատմելով օգուտներ կը ցրցունէ . քաղաքին գիրքը կը մեծցնեն կ'ըսէ . տեղ կը բացուի . և այն բացուած տեղերը հասարակաց օգտակար շէնքեր կը շինուին . օրինակի համար , մէկ մեծ կրկէս կամ խաղարան մը , որ պէտք եղած ատենը քաղաքական պաշտօնակալներու ընտրութեան սրահ ալ կրնայ ըլլալ . մէկ նամակարան բօսա մը , մէկ ինկիլիզն և մէկ մըն ալ հումեականի եկեղեցի մը . և այլն : Եւս իսկ Ղինէվա քաղաքին մէջ այս խորհուրդի չհաւանդներ ալ շատ կան . Օլուիցցերի վրայ արտաքին տերութիւններ անանկ խորհուրդներ կ'ընեն , որ Օլուիցցերի հարկ կ'ըլլայ ամբողջութեամբ շատ ցննել . բայց Ղինէվա իր ամբողջութեամբ իր ձեռքը կը կործանէ : Ուստի Պէնա քաղաքը ժողովուած գաղափար ժողովը ղեկավարական կառավարութեան և այսպէս բաներու հմուտ եղողներուն տրուած տեղեկութեանը նայելով Ղինէվալայի կառավարութեանը հրաման իրենց որ շուտ մը պարիսպները և ամբողջութեամբ քաղաքներուն գործը գաղափարներն , և բանը մնայ մինչեւ ընդհանուր ժողովը ըլլալու ատենը :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ : Ենթա շարթուան ըսածներուս վրայ երեւելի փոփոխութիւն մը եղած չէ : Ինկիլիզն շոգեխաւերը Յունաստան ծովերը կը պարտին , և գտած թէ՛ վաճառական և թէ՛ պատերազմական յունաց նաւերը կը բռնեն , Սալամինայի ծովածոցը կը բերեն . մինչեւ Յունաստանի մէկ նաւահանգիստէն մէկալը բեռ և ծախու ինչք տանող նաւերը անգամ չեն թողուր . որով վիճակին տուելի գէշալը ըսել է : Եւթէքի օրագիրներուն մէկը կը պատմէ որ ասորուստի կողմանէ յունաց շատերուն քաշած են . ղրութիւնը նայելով՝ կառավարութեան գործակալներուն առաջարկուած է որ իրենց ամսականէն մէկ մէկ կտոր կամաւոր տուրք հասարակաց դանձր ձգեն . որպէս զի խեղճերուն օգնութիւն ըլլայ . և Պալատարա քաղաքն ալ գաւառական և քաղաքական կառավարութեան խորհրդակցութեամբ մէկ ստորագրութիւն մը բացեր , շահերն իր փոխանած խեղճ նաւորդներուն օգնութեան համար : Իսկ թէ որ այս վիճակ երկար բռնէնէ՝ այս օգնութիւններուս օգուտը երկան չի կրնար բռնել : Ուստի ամէնուն ալ աչքը և ակնկալութիւնը՝ Փարիզէն և Պետրբուրգէն գալու լուրերուն վրայ է :

Ինկիլիզն պիտի ըսուած շոգեխաւեր Սիւրի ծովեղբայրները երեք հատ խոշորիկէ նաւ գտեր բռնեն Սալամինա բերեր է . և քանի մի օրէն իւր միտու ջուրերը պիտի գայ եղեր յունաց տերութեան ընդօրինակ անուն պատերազմական նաւ բըռնելու և Սալամինա տանելու համար :

Ինկիլիզն տերութեան արտաքին գործոց տե-

տաւ լուր Ռալմերսդէն յունար 26 ին գրուած գիր մը՝ փետրուար 7 ին ինկիլիզն դեսպան Պ . Վայդին ձեռքը կը հասնի , Պ . Վայդ նոյն ամսոյ 9 ին յունաց կառավարութեան գլխաւոր մէկ աղբար գիր մը կը գրէ . որուն մէջ կը ծանուցանէ որ Սալամինա և Լադրիսի ըսուած մանր կղզիները Զանիական կղզիներուն կարգն են . անոնցմէ զատ չեն : Իսկ է որ ինչպէս որ Զանիական կղզիները Օանթա , Քոնֆա , Քէֆալոնիա , և այլն , ասանկ ալ ասոնք ինկիլիզն կը վերաբերին : Եւթէք առաջ յոյները հրատարակած էին որ ինկիլիզն այս կղզիներս ալ իրենցմէ կ'ուզէ . Պ . Վայդ բաժնէր թէ այս կղզիներուն խօսքը չի կայ . և կը զարմանար թէ ինչո՞ւ ինկիլիզն ասոնց խօսքը չըրած յոյն կ'ընեն : Հիմակուան պատմածէս կը հետեւի որ , կամ յունաց կառավարութիւնը այս կղզիներուն ուղղութիւնը անմիջապէս ինկիլիզնուայէն իմացած էր , և դեռ պահը խօսք չի բացած պատշաճ տեսաւ ինքը խօսք բանալ որ ամէնուն համար ըլլալու խօսքը մէկէն ըմբռնայ : Կամ յունաց կառավարութիւնը գիտէր որ այս կղզիներս Զանիական կղզիներէն ըլլալով մինչեւ վերջը իրեն ձեռքը մնալը չունի . ինկիլիզն առիթ գտնէ նէ ասոնք ալ կ'ուզէ : Հիմակուան գիտուածս ասանկ առիթ մը սեպելով՝ կարծեցին որ պիտի ուզէ . և ասոնց վրայ ըլլալու խօսքին իրենք դուռ բացած եղան :

— Պաշարման վիճակը տակաւին առաջիւս պէս է . բայց աւելի երկար չի տեսնուած յոյս կայ : Պրուսիոյ կառավարութիւնը առջի բերանը երբ իմացու որ ինկիլիզն տերութեան հրամանաւ նաւահանգիստները գոցուած պաշարուած են , թող տուին որ ինկիլիզն ու յոյն իրարու հետ ունեցած վիճակին իրենց մէջ լըմընցունեն : Սիւրիայի այդքան մը ըրին որ՝ Պառնոսի ձեռքով ծովի նաւատուածքն նաւ յատկացուցին յունաց տերութեան պէտք եղած գործերուն համար այսպիսի այնչիւն երթալու . որովհետեւ ինկիլիզները յունաց նաւերուն թող չեն տար որ իրեն և Սալամինայի նաւահանգիստներէն դուրս ելնեն :

Երբ որ յոյն տերութիւնը պաշտօնական կերպով Պրուսիոյ կառավարութեան միջնորդուիլ ուզէ , այն ատենը Պառնոսի կառավարութեան կողմէն յատուկ այս բանիս համար ի ծառա խրկուեցաւ Պ . Տրիւսէն . որ ինկիլիզն արտաքին գործոց տեսաւ նախարարին հետ խօսելով շատ աշխատութիւն ալ չի քաշեց համոզելու որ պաշարուած վերնայ . և Պ . Ուայդին խրկուելու նամակին անգամ գաղափար Պառնոսի կառավարութեան արտաքին տեսաւ Պ . Տրիւսի ձեռքով գրած եղաւ . Եւս գիրս Պ . Ուայդին ի ծառայէն խրկուած ըլլալը Պառնոսի կողմէն լ'թէք դեսպան գտնուող Պ . թուրքին իմացած ըլլալով Պ . Ուայդին պաշտօնական կերպով յունաց տերութեան ծանուցանելէն առաջ ինքը ծանայց նոյն տերութեան արտաքին գործոց տեսաւ Պ . ի ծառային : Կը կարծեմք որ մօտ օրերս պաշարման բոլորովին վերնալն ալ կ'իմանամք :

Ե.Օ.Գ.Ե.Յ.Ի.Ն

Ինիկ կեսարացի և ի մանկութենէն հետեւ Կոստանդնուպոլսն մնած և վարժուած պատանի մը , Պ . Լապապետ , հայերէն գրագիտութենէն զատ գաղղկական լեզուն ալ մայրաքաղաքիս մէջ աղէկ սորվելէն , և ժամանակ մըն ալ բարձրագոյն Սուսա Սաֆիլիթի փաշային թարգմանութեան պաշտօնը վարելէն ետքը , (երբ որ յիշեալ փաշայն մեծաղօր տերութեան եկամտից տեսաւ ձախէ Դոնիէր) ուսմանը կատարեալգործելու և յատկապէս բըժշկութիւն սորվելու համար ասկէց հինգ տարի առաջ Պառնոսի փարիզ մայրաքաղաքը գացած էր : Եւս գաղղիկէն լեզուով յօրինած և նոյն քաղաքին բժշկական ուսմանց ապարանը տպուած մէկ ծառը շատ ուրախութեամբ տեսանք . որուն մէջը բժշկական արուեստին վրայօք ստացած հմտութիւններէն զատ՝ աղնուական երակաւագիտութեան սգի մըն ալ կ'երեւի . որովհետեւ իւր աղին բարերարներուն ալ մէկիկ մէկիկ անունները յիշեր է : Ետով այն աղին գերայարգ անձանց համբաւը ելնելունքն տեսնելով իրենց ուրիշ բարութեան գործքովն արգէն համբաւ ստացած են , իրեն գովելի երակաւագիտութիւնը և պանդխտութեան երկիր պարտաւրուն ջանքը ցըցուցած է . և կը յուսացուի որ մօտ ժամանակներս մէկ առաքինի բժիշկ մըն ալ կ'աւելնայ Կոստանդնուպոլսն մեր աղբէն :

— Ենթաձները բան հասկըցող հայազգի ուսուցնասեր անձն մը իրեն մէկ գործովը Պրուսի կողմերը երթալով՝ իր ազգասեր եւանդը իրեն բաւական ժամանակ ցըցուցեր է նոյն տեղի հայոց դպրատունը երթալով՝ աշակերտաց գիտցածներէն քանի մը բանի վրայօք հարցմունքներ ընել : Աւսանողաց մէջէն պատասխանատուութեան կարգաւ մէկ տղայ մը ասեան ելեր է . որուն թէ հապուստը կոստանդնուպոլսեցեայ այժմեան հապուստին յար և նըման , և թէ կեցուածքը և համարձակ միանգամայն և համեստ պատասխանատուութիւնները կը ցըցունեն որ գեղինմէջ երեւելի մը տղայ եղած պիտի ըլլայ : Եւթէք մարդ գիւրաւ կրնայ գուշակել թէ՛ այն հետաքրքիր ուսումնասիր ճանապարհորդը ինչ աստիճան զարմանք և ուրախութիւն զգաց պիտի մէջ , երբ իմացաւ որ այն տղայն ի ծառա գէն մաղ շինող աղբարի մը տղայ է եղեր : Սեր գործատուները այս խեղճ աղբին ալ օգուտ պիտի ընեն , որովհետեւ ասոնք իրենց ունեցած քանի մը աղբային յատկութիւններնին մեծ նախանձայուցութեամբ և զգուշութեամբ պահած են մինչեւ հիմայ . և այն սովորութիւններուն աւրուելէն և իրենց ցեղին ցրուելէն ու պահելէն վախալով՝ որքան որ հայոց մէջ կը բնակին և հասարակօրէն աղբին մէկ ձիւղը սեպուած ալ են նէ՝ կը նային որ խնամութեամբ ո՞ր ինչ աղբի և հայոց հետն անգամ չխառնուին . հայոց աղբի կ'առնեն . բայց իրենք իրենց աղբիկը հայու չեն տար : Բանի մը մը լի ունակութիւններ ունին , բայց անոնք ալ աղէկ գաւառարանիւ ծառայած ծառայողներն և բաւրոց մէջ վարժուելով շուտով կը ձգեն : Տեղ կայ որ մեր հայերէն լեզուն բուն հայազգիներուն մէջ կորուսած : միայն այս բօշոններուն քով մնացած է թէպէտ խանդարած արտասանութեամբ : Ետք անանկ տեղացեայ աղբասեր սրտին մէջ եւանդ մըն ալ կը ձգեն իրենց բնիկ լեզուն սորվելու . և այս ալ երեւելի օգուտ մըն է :

ՕՆՆԱՐԱՆ ԻՌԻՐ

Վարչով Լապապետ ինկիլիզ ծանապարհորդ մը Սալամինայի գործած ատենը երկու գաւառատանական վճար գործադրութիւն պատմեց . որ իր աչքին առաջ կատարուելէն Դեռ քաղաքին քովերը Սէկ արապ չէին մը Սալամինայի կայսեր վրաններէն (չափերէն) երկու ձի գողցեր է : Վճիւր եղաւ որ գլխատուի . բայց չէր աղբար բաւ որ այս պատիժս փոխուի , որովհետեւ իրեն չէր թէ անաւ տիճանին անարգութիւն մը կ'ըլլայ . ուստի կայսրը այս վճիւր փոխեց . հրաման ըրաւ որ ձեռքը կրտրեն : Եւս տեղը ի պաշտօնէ գահիճ չէր գտնուեր , հրաման եղաւ որ տեղացի վարպետ մնայօշնութեան (խառնարներուն) մէկը թող գայ ձեռքը կրտրէ : Իսկ թէ որ անիկայ այս գործս ընել չուզէ նէ՝ իր տեղը մէկ ուրիշ ցըցունէ : Եւս առժամանակեայ գահաձութեան գործը աճաւորի (մեղատի) հանեցին : Սունետիկը (թէքուր) հոն ժողովուողներուն ըսաւ պառաւալ . կայ մի մէջերիկը անանկ մարդ մը որ պատժապարտի մը ձեռք կարէ . ով որ կարէ նէ մէկ Սալամինայի լապապետ , այս ըսելով ըստովն ալ ցըցուց : Ինչու մէկ կողմէ մը ձայն չէլ լսելով՝ մուկիկը լապապետ , երեք , չորս ըրաւ . մարդ ձայն չի հանեց : Սունետիկը Սալամինայի գաւառի ոսկի մը հանեց , որ 120 զուռուշի մօտ կ'ընէ : Եւս ատենը սեւամարմ փոփոխեցի մը երաւ բազմութեան մէջէն . խոստացաւ որ ինք կը կարէ : Կատարական վերի գիւն կայեց , մէկ զարնելով կրտրեց , նոյն հետայն հալած ձիւթի (խաթրանի) մէջ խօթեց որ արեւը կայնի : Եւթէք ետքը չէր իր արեւը խրկեցին որ իր գիտցած գեղերովը վերքը բժշկէ :

Սիւս պատժապարտը մարդապան մըն էր , և մահուան վճիւր եղած էր վրան : Ետք ալ գլուխը կտրել յանձնառու եղողին մանետիկը Սալամինայի գաւառ-Բիւր ըսուած ոսկի մը խոստացաւ , որ 85 Ֆրանսեր (370 զուռուշ) կ'ընէ : Սալամինայի այս գործս վրանին առին , և մէկը պատժապարտը առաւ և վճիւր կատարեց : Կրտրել յայտնի մէկ տեղ մը գրին որ ամէնուն զգաստութեան օրինակ ըլլայ . և մարմինը անթաղ ձգեցին . որ բորենիներու կեր եղաւ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԼԱԳՐԻՍ

ԶԼԱԳՐԻՍ

Պրոսպեր Յովհաննէս
Չամուռնական :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԻՏՊԱՐԱՆԻ ԵՈՒԿԱՆՈՒՄԻ ԻՆՏԵՆՏԻՍԵԱՆ
Ի ՎԵՐԻՐ ԽԵՆՆ